

TARTU ÜLIKOOL
PSÜHHOLOOGIA INSTITUUT

Marko Proover

Ekstravertsuse ja neurootilisuse seos tööga rahuloluga Eesti põhikooliõpetajatel

Seminaritöö

Läbiv pealkiri: Tööga rahulolu
Juhendaja: Kenn Konstabel(PhD)

Tartu 2014

Kokkuvõte

Õpetaja ameti puhul mängivad isiksuseomadused olulist rolli, kuna tegu on emotsionaalselt nõudliku ja kurnava ametiga. Seetõttu on oluline uurida tööga rahulolu mõjutavaid aspekte. Toetudes varasemalt selles valdkonnas tehtud tööle, uurisime neurootilisuse ja ekstravertsuse seoseid tööga rahuloluga. Uurimistöös küsitlesime 165 põhikooliõpetajat, viiekümnest koolist. Analüüs näitas mõlema isiksuseomaduse korrelatsiooni tööga rahuloluga, mis kinnitas püstitatud hüpoteese ja oli kooskõlas varasemate uuringutega. Seega leidsin, et nii neurootilisus kui ekstravertsus ennustavad õpetajate tööga rahulolu.

Abstract

Correlation between Job Satisfaction and Extraversion, Neurotism in Estonian Middle School Teachers.

Character traits play an important role in the teacher profession since it is an emotionally demanding and exhausting job. Thus it is important to study factors which affect job satisfaction in this role. Supported by previous research in this field, we studied links between job satisfaction and extraversion and neurotism. We used research results from a study that involved 165 middle school teachers from 50 different school. Our analysis showed a correlation between both character traits and job satisfaction and thus both confirmed our hypothesis and correlated with previous studies. I found that both neurotism and extraversion predict job satisfaction among teachers.

Sissejuhatus

Hea õpetaja peab lisaks oma valdkonna suurepärasele tundmisele suutma neid teadmisi ka selgelt edasi anda ning õpetamisprotsessi käigus suhtlema peale õpilaste ka lapsevanemate ja kolleegidega. Õpetamine toimub läbi õpetaja ja õpilaste vahelise intensiivse suhtlemise. Kuid peale teadmiste edastamise õppekava alusel peab õpetaja tegelema ka õpilastega seotud muude probleemidega: reguleerima nende omavahelisi suhteid, lahendama koduseid probleeme, kokku puutuma käitumishäiretega ning probleemsete ja motiveerimata õpilastega (Day, 2002). Mõniord tuleb seda teha suurtes klassides ja ka väljaspool tööaega. Tegu on emotsionaalselt raske tööga, kuna tarvis on varjata teatud tundeid ja väljendada vaid selliseid, mis aitavad õpilasi ja kooli tervikuna. Õpetajaametis, nagu ka teistel töökohtadel, kus peamiseks ülesandeks on suhtlemine “kliendiga” – sotsiaaltöötajad, klienditeenindajad, õed, hooldajad – peab suutma mitmeid emotsioone osaliselt varjata ja mitte väljendada tundeid, mis võivad kogu organsatsioonile kahju teha. Oma pettumuse, nõrdimuse, halva tuju jms varjamine on emotsionaalselt kurnav. (Teven, 2007)

Viis, kuidas õpilased tajuvad õpetaja suhtumist endisse, ei kujune vaid verbaalsel suhtlusel, vaid lisaks õpetaja vahetul mitteverbaalsel reaktsioonil. Hoolivusel on õpetamises tähtis roll. See on korrelatsioonis tööga rahuloluga ning ennustatav õpetaja isiksuseomaduste kaudu. Õpetaja ametis on oluline roll ka suhtlemisel ja empaatial. Jättes kõrvale ettevalmistuse kvaliteedi ja töökeskonna, tähendab see, et õpetaja isiksuseomadustel on suur osakaal selles, kui hästi ta oma tööga hakkama saab, kui kiiresti läbi põleb või töölt lahkub, kui rahul ta oma tööga on. (Teven, 2007)

Ayan ja Kocacik (2010) viitavad oma artiklis, et teatud isiksuseomadused aitavad õpetajal olla oma töös edukamad. Ekstravertne, tasakaalukas ja sihikindel õpetaja võtab kasutusele enam innovaatilisi lahendusi ja uudseid ideid. Isiksuseomadustega on näiteks seotud võime hoida klassi kontrolli all, olla vaoshoitud, parandada õppe edukust, mis omakorda avaldavad mõju õpetajatööga hakkamasaamisel. (Ayan & Kocacik, 2010)

Kuigi isiksuseomadusi saab kirjeldada mitmetes süsteemides, on üks tuntumaid viie faktori mudel (Costa & McCrae, 1992); (Konstabel, Lönnqvist, Walkowitz, Konstabel, & Verkasalo, 2012). Viie faktori mudeli all tuntakse isiksuseomaduste kategooriaid, kuhu kuuluvad ekstravertsus, avatus, neurootilisus, meelekindlus, sotsiaalsus (Costa & McCrae, 1992). Costa ja McCrae (1992) interpreteerivad neid isiksuseomadusi kui bioloogiliselt määratletud kalduvusi. Uurimuste alustel on see struktuur osutunud universaalseks ja kultuuride üleseks - viiekümnest eri kultuurist pärit inimeste küsitlus näitas, et neid viite dimensiooni on võimalik kasutada isiksuse täpselt kirjeldamiseks sõltumata inimese päritolust. Samuti on universaalne isiksuseomaduste seotus vanusega ja sooga. Naised on läbivalt saanud kõrgemaid punkte neurootilisuses ja sotsiaalsuses ning mehed ekstravertsuses ja meelekindluses. Isiksuse omaduste erinevused sooti tulevad paremini välja egalitaarsetes ja jõukates kultuurides. Kuna suure viisiku kategooriad on üldised ja laialdased, siis pole need nii edukad reaalse käitumise ennustamisel ja põhjendamisel, kui seda on arvukad madalama taseme tunnused. (McCrae, Terracciano, & Personality Profiles of Cultures Project, 2005)

Tööga rahulolu, kui üks olulisi organisatsiooni psühholoogia valdkondi, millest on palju kirjutatud. Kuna tänapäevases töökultuuris on töötajate rahulolu oluline, siis uuritakse aspekte, mis seda mõjutavad, seal hulgas ka isiksuseomaduste ja tööga rahulolu seoseid. Tööga rahulolevamad võiksid olla need, kellele töö enam sobib, kuid ka need kes on elu suhtes üldiselt positiivsemalt häälestatud. Judge, Heller, Mount (2002) leidsid oma metaanalüüsis, et kolm isiksuse omadust – ekstravertsus, neurootilisus ja meelekindlus – suudavad märgatavalt ennustada isiku tööga rahulolu. Ekstravertne ja emotsionaalselt stabiilne isik on oma tööga enam rahul, samas kui neurootilisus oli tugevas negatiivses korrelatsioonis tööga rahuloluga. Kuna neurootilisus on seotud otseselt negatiivse afektiivsusega, siis kipuvad neurootilised inimesed tajuma kogu elukäiku pigem negatiivsena, neile jäävad meelde rasked ja ebameeldivad momendid elust, samas kui positiivse afektiivsuse puhul, mis on seotud ekstravertsusega, tajutakse pigem meeldivat ja rõõmsat. (Judge, Heller, & Mount, 2002). See seletab ka vastavaid seoseid tööga

rahuloluga. Ayan ja Kocaciki (2010) uurimus näitas ekstravertsete õpetajate märksa suuremat tööga rahulolu, kui introvertsetel. Teisalt on ka leitud, et ainult isiksuse omadustest piisa, et ennustada tööga rahulolu (Furnham, Petrides, Jackson, & Cotter, 2002). Seetõttu oleks vajalikud edasised uuringud tööga rahulolu ja isiksuseomaduste vahel.

Töö eesmärgid ning hüpoteesid

Mida loodetakse leida ja kuidas see oleks kasutatav edaspidi?

Loodame leida seoseid isiksuseomaduste ja tööga rahulolu vahel küsitletud Eesti põhikooliõpetajate seas. Toetudes varasematele uuringutele, eeldame, et ekstravertsemad õpetajad on oma tööga enam rahul; neurootilisemad vähem. Uurime kuidas kahe testi - isiksuse lühiküsimustiku ning tööga rahulolu - tulemused omavahel korreleeruvad.

Püstitasime järgnevad hüpoteesid:

H1: Ekstarvertsus ennustab tööga rahulolu;

H2: Neurootilised inimesed on tööga vähem rahul.

Seoste leidumisel võiks isiksuseomaduste põhjal ennustada inimese üldisemaid hoiakuid, ootusi ja käitumist organisatsioonis.

Meetodid

Võtsin osa uurimistööst, kus minu ülesandeks oli andmete kogumine ja isiksuseomaduste ja tööga rahulolu puudutavate andmete analüüs.

Isiksuseomaduste mõõtmiseks kasutasime S5 küsimustikku (Konstabel et al., 2012). Küsimustik baseerub NEO-PI-R viie faktori mudelil. Küsimustik on väljatöötatud mõõtmaks 30 tahku viie faktori mudelist, kuid vähemate küsimustega kui seda varem kasutusel olevad testid teinud on. Lühema testi eeliseks on väiksem ajakulu testi täitmisel, mistõttu on seda kergem katsealustel kasutada ja testi tagastusprotsent võiks olla suurem. (Konstabel, Lönngqvist, Walkowitz, Konstabel, & Verkasalo, 2012)

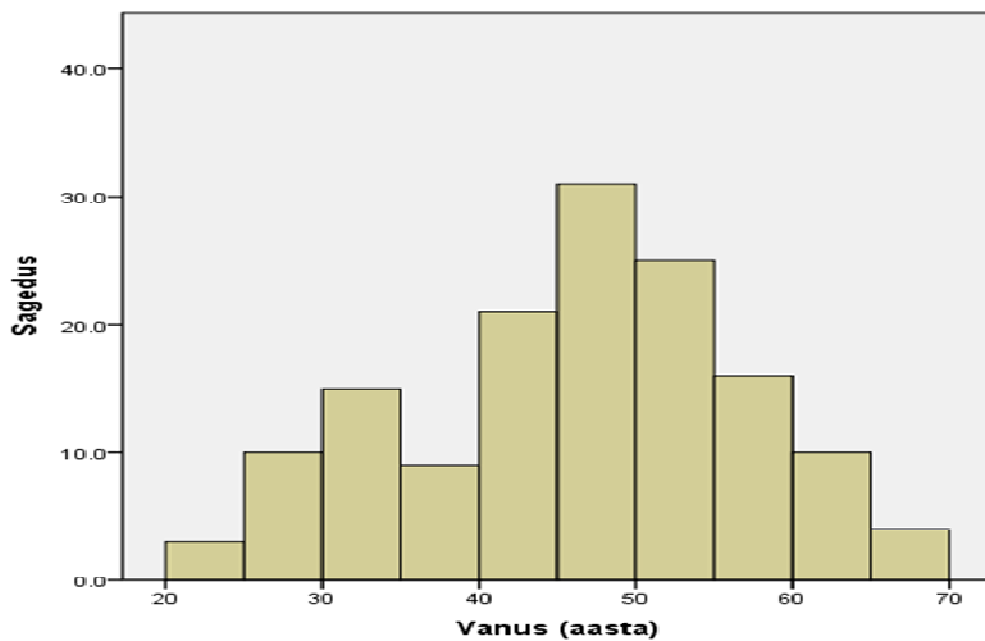
Tööga rahulolu puhul võtsime arvesse vastuseid neljale väitele, mis näitasid, kuivõrd õpetajad tunnevad oma ameti üle uhkust ning õpetajate rahulolu oma tööga. Analüüsis kasutasime vastuste aritmeetilist keskmist (Lisa 1.)

Küsitlusele vastamine toimus Tartu Ülikooli psühholoogia instituudi internetipõhiste uuringute veebilehel. Andmeid analüüsisin statistikaprogrammis SPSS.

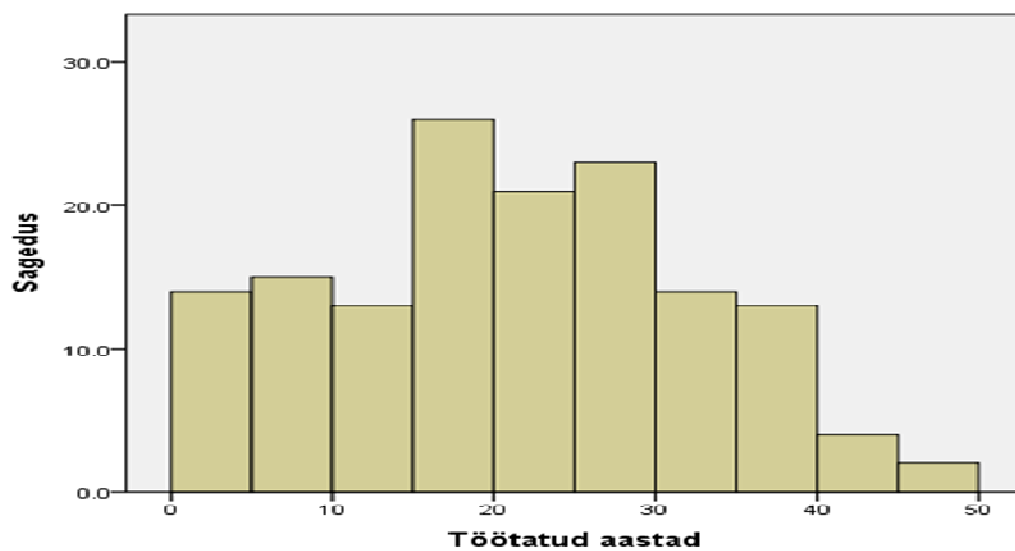
Sõltumatuteks muutujateks on katseisikute isiksuse omadused, sugu, vanus, rahvus, haridus. Sõltuv muutuja on tööga rahulolu.

Valim

Valimi moodustasid viiekümne Eesti kooli III astme põhikooli õpetajad. Kokku oli valimi suurus $N=165$. Mehi 13 ja naisi 130, 22 katseisikut olid jätnud soo märkimata. Katseisikute keskmine vanus oli 45,78 ($SD=10,58$), 20 katseisikut olid jätnud vanuse märkimata. Kõige noorem oli 23 ja kõige vanem 69 aastane.

Joonis 1. Küsitletud õpetajate jaotus vanuse põhjal.

Joonis 2. Küsitletud õpetajate jaotus töötatud aastate põhjal.

Tulemused

Uuringu käigus leiti, et isiksuseomadused on korrelatsioonis tööga rahulolunäitajaga.

Neurootilisuse ja tööga rahuolu vaheline korrelatsioon oli $r=-0,415$; $p<0,001$, ekstravertsuse ja tööga rahuolu vaheline korrelatsioon oli $r=0,359$; $p<0,001$, meelekindluse ja rahuolu vaheline korrelatsioon oli $r=0,285$; $p<0,001$. Seega, eelnevalt püstitatud hüpoteesid leidsid kinnitust. Lisaks leiti positiivne seos meelekindluse ja tööga rahulolu vahel.

Koostades regressiooni mudeli tööga rahulolu näitaja ennustamiseks, leidsin, et parim mudel oli see, kus sõltumatuks muutujaks oli neurootilisus ja ekstravertsus (Tabel 2). Mudelid, kuhu olid kaasatud ka teised isiksusejoonte näitajad, nagu ekstravertsus ja meelekindlus, mis olid eelnevas analüüsis korreleeritud rahuloluga, näitasid, et teiste üksikmuutujate mõju oli ainult marginaalselt statistiliselt oluline. Ekstravertuse puhul olulisuse näitaja $t=2,173$; ($p<0,031$). Seda võib seletada faktiga, et isiksusejooned on omavahel korreleeritud.

Regressioonimudeli tegemiseks viisin läbi lineaarse astmelise regressioonanalüüsi „*forward*“ meetodiga, misjuhul jäetakse lõpliku mudelisse kõik sõltumatud tunnused, mis mõjutavad sõltuvat tunnust statistiliselt olulisel määral.

Sõltumatute tunnustena lisasin analüüsi tunnused N, E, O, A, C.

N-neurootilisus; E-ekstravertsus; O-avatus; A-sotsiaalsus; C-meelekindlus

Tabel 1.

Isiksuse küsimustiku vastuste kirjeldavad statistikud.

	n	Miimum	Maksimum	Keskmine	Std. hälve
vanus	144	23	69	45,65	10,507
N-neurootilisus	149	-16	11	-5,18	5,582
E-ekstravertsus	149	-13	14	2,17	5,558
O-avatus	150	-6	18	5,13	4,688
A-sotsiaalsus	150	-2	16	8,05	3,554
C-meelekindlus	148	-4	18	7,41	4,570

Tabel 2.

„Forward“ meetodika jättis oluliste tunnustena mudelisse üksnes tunnused N ja E. Kõik teised kasutatud tunnused jäeti mudelist välja kui mitte statistiliselt olulist mõju omavad.

Prediktorid mudelis	Standardiseeritud regressioonikordajad (β)		adjusted R^2
	N	E	
N-neurootilisus	-0.417*		0.168
N, E-ekstravertsus	-0.317*	0.192	0.189

Märkus: *- olulisuse tõenäosus (p) on alla 0,01

Tabel 3.

Muutujate omavahelised korrelatsioonid

	vanus	tööt. aeg	tööga rahul.	palgaga rahul.	N	E	O	A	C
vanus									
töötatud aeg	,90*								
tööga rahulolu	-,09	-,11							
palgaga rahulolu	-,13	-,10	,37*						
N-neurootilisus	,03	,06	-,41*	-,24*					
E-ekstravertsus	-,14	-,16	,36*	,04	-,52*				
O-avatus	-,15	-,20	,14	-,03	-,27*	,47*			
A-sotsiaalsus	,01	-,03	,14	,09	-,38*	,07	,25*		
C-meelekindlus	-,03	-,01	,28*	,18	-,58*	,27*	,22*	,22*	

Märkus: *- olulisuse tõenäosus (p) on alla 0,01

Arutelu

Antud uuring on esimesi katseid, uurida eesti õpetajate isiksuseomaduste ja tööga rahulolu vahelisi seoseid. Tulemuste põhjal võib väita, et hüpoteesid leidsid kinnitust - ekstarvertsus korreleerub positiivselt tööga rahuloluga ja neurootilisus negatiivselt (tabel 3). Need tulemused on kooskõlas ka metaanalüüsiga, mille viisid läbi Judge, Heller ja Mount (2002). Praegune analüüs näitas ka meelekindluse positiivset korrelatsiooni tööga rahuloluga, kuid lõppkokkuvõttes oli selle mõju mudelile statistiliselt marginaalne (tabel 3). Seda korrelatsiooni saab selgitada asjaoluga, et meelekindlus korreleerub neurootilisusega (tabel 3), ehk siis meelekindlus toimib vaid neurootilisuse ning tööga rahulolu vahelise korrelatsiooni vahendajana.

Isiksuse omadused mõjutavad õpetaja võimet oma tööga hakkama saada ja teisalt on nad seotud ka läbipõlemise ja tööga rahuloluga (Teven, 2007), viimast kinnitas ka käesolev uuring. Ekstravertsuse mõju tööga rahulolule tõid välja ka Ayan ja Kocacik (2010) oma keskkooli õpetajate seas tehtud uurimuses, samas viitavad nad, et tööga rahulolu on

seotud töö efektiivsusega. Tulenevalt õpetaja ameti spetsiifikast on õpetaja tööga rahulolu ja tööga efektiivselt hakkama saamine olulised, mitte ainult õpetajale ja tema tööandjale, aga ennekõike lastele, samuti ka lastevanematele ja ühiskonnale laiemalt, kuna õpetajad puutuvad päevast päeva kokku ja kujundavad järgmist põlvkonda. Õpetaja töö on enamasti, kui vaid õppekava alusel teadmiste edastamine, see on emotsionaalselt nõudlik ja kurnav töö erinevas vanuses, erineva sotsiaalse tausta ja erinevate võimetega lastega.

Üheks võimaluseks oleks näiteks isiksuse omadustele tähelepanu pööramine juba ameti valikul. Samuti leian, et on oluline uurida ka edaspidi aspekte, mis aitaksid vähendada õpetajate läbipõlemist ja suurendada tööga rahulolu.

Viited

- Ayan, S., & Kocacik, F. (2010). The Relation between the Level of Job Satisfaction and Types of Personality in High School Teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, 35(1). doi:10.14221/ajte.2010v35n1.4
- Costa, P., & McCrae, R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory (NEO PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO FFI): Professional Manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Day, C. (2002). School reform and transitions in teacher professionalism and identity. *International Journal of Educational Research*, 37(8), 677–692. doi:10.1016/S0883-0355(03)00065-X
- Furnham, A., Petrides, K. ., Jackson, C. J., & Cotter, T. (2002). Do personality factors predict job satisfaction? *Personality and Individual Differences*, 33(8), 1325–1342. doi:10.1016/S0191-8869(02)00016-8
- Judge, T. A., Heller, D., & Mount, M. K. (2002). Five-factor model of personality and job satisfaction: A meta-analysis. *Journal of Applied Psychology*, 87(3), 530–541. doi:10.1037/0021-9010.87.3.530
- Konstabel, K., Lönnqvist, J.-E., Walkowitz, G., Konstabel, K., & Verkasalo, M. (2012). The “Short Five” (S5): Measuring personality traits using comprehensive single items. *European Journal of Personality*, 26(1), 13–29. doi:10.1002/per.813
- McCrae, R. R., Terracciano, A., & Personality Profiles of Cultures Project. (2005). Personality profiles of cultures: Aggregate personality traits. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(3), 407–425. doi:10.1037/0022-3514.89.3.407

Teven, J.-E. (2007). Correlates with teacher caring, burnout, and organizational outcomes.

Communication Education Vol 56, No 3, July 2007

Lisa 1

Tööga rahulolu mõõtmisel arvestatud väited:

- 1) Mulle meeldib minu töö
- 2) Ma naudin oma igapäevaseid tööülesandeid
- 3) Ma tunnen, et minu tööst on kasu
- 4) Ma tunnen, et minu tööd peetakse väärtuslikuks

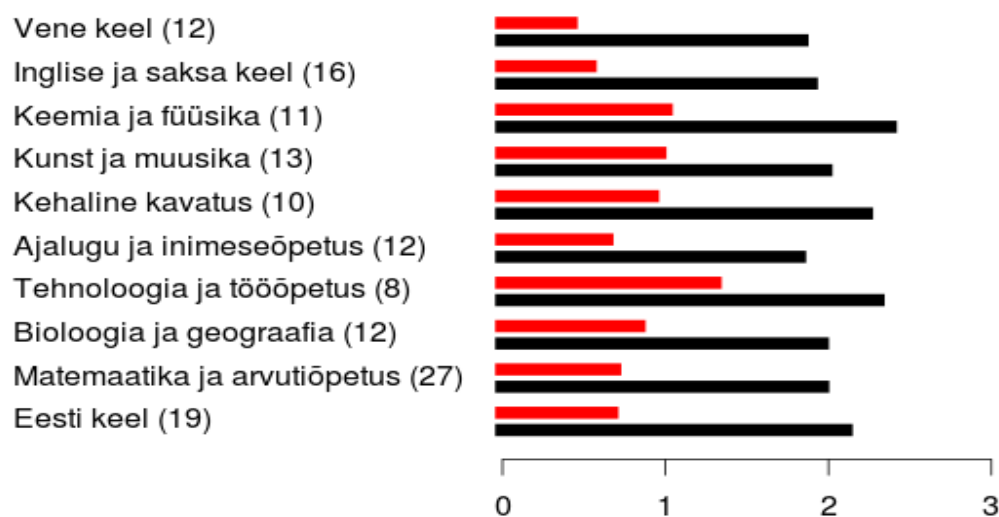
Palgaga rahulolu mõõtmisel arvestatud väide:

- 1) Minu töötasu vastab minu oskustele ja teadmistele

Vastuse variandid:

1)Ei ole üldse nõus (0); 2)Pigem ei ole nõus (1); 3)Pigem nõus (2); 4)Täiesti nõus (3)

Küsimuste reliaablus näitaja Cronbach α 0,79

Joonis 3. Õpetajate tööga rahulolu (must tulp) võrdlus palga rahuloluga (punane tulp) õppeainete kaupa. Sulgudes märgitud vastanud õpetajate arv.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele. Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Marko Proover